

Приватна історія опору

КОСТЯНТИН МОСКАЛЕЦЬ

4 ВЕРЕСНЯ 2019

Коли ти прокидаєшся до життя в тоталітарній державі, сповнений сил, завзяття й бажання творити, то одного небуденного дня неодмінно мусиш помітити, що місця для тебе – отакого, який ти є, – законами й устроєм цієї держави не передбачено.

Фото: Радянська антирелігійна демонстрація за участю дітей

Ба більше, саме таких, як ти, вона прагне витіснити з усіх полів, де можлива самореалізація,

випхати на якомога віддаленіші суспільні маргінеси і якщо не ліквідувати, що вона охоче робила за тридцять літ до твого народження, то принаймні ізолювати, заручившись добре організованим остракізмом відповідно обробленої громадської думки.

Ясно, що така життєва увертюра тобі не зовсім до смаку. «Краще б тебе взагалі не було на цьому, *нашому* світі», – міркує держава, яку князь світу цього й заснував. У погляді, яким дивиться на тебе класний керівник, запеклий комуніст, що самозабутньо горлає «Інтернаціонал» на урочистостях, присвячених дню народження Леніна і Великій жовтневій соціалістичній революції, неприхована огида плавно переходить у невдавану ненависть. Ти вже знаєш, що першим революціонером був Сатана, який намагався похитнути життєвий лад, заснований Богом. Знаєш також, що першим контрреволюціонером став Ісус Христос, який Своєю смертю порятував усе людство від демонічних сил і влад, тоталітарних зокрема. Тому відмовляєшся співати «Інтернаціонал» і йдеш чинити контрреволюцію.

Весна 1978 року. Уся школа вишикувана в каре, у центрі стоїть твоя однокласниця Валя, поруч – директор школи. Він істерично, скидаючись рвучкими й безладними жестами чи то на Леніна, чи то на Гітлера, виголошує гнівну промову. Ваш пильний класний керівник із червоною пов'язкою на рукаві чергував на Великдень біля Спасо-Преображенської церкви та спіймав там уночі Валю, коли вона, негідниця, надумалася прийти святити паски разом зі своєю темною матір'ю, можете собі уявити таке неподобство?! Який сором для школи, для вчителів, що докладають стільки зусиль для вашого комуністичного виховання! Як вона тепер дивитиметься в очі однокласникам і друзям, членам ВЛКСМ? За директором виступають і самі комсомольці: одноставно засуджують ганебний і безглуздий учинок Валі, таврують її за дрімуче невігластво й віру в попівські вигадки, вимагають якнайсуворішої кари, бо цей підлий вчинок аж ніяк не сумісний з високим і гордим званням радянської комсомолки. Валя стоїть мовчки, понуривши голову; я бачу сльози, що одна за одною повільно течуть по її щоках. Ухвалено загальне рішення школи: винести Валі сувору догану, записати її в характеристиці й виключити з рядів комсомолу. Твій класний керівник, як завжди на подібних заходах, заводить одну з улюблених пісень переможного комунізму, а вся школа підхоплює її з блаженною пришепелкуватою посмішкою: «Ленин всегда живой, Ленин всегда с тобой, в горе, надежде и радости. Ленин в твоей весне, в каждом счастливом дне, Ленин в тебе и во мне!»

Для успішного руйнування здобутків революції
насамперед потрібні гітара, друкарська машинка,
однодумці й молитва.

Після шкільної лінійки класний керівник підходить до тебе. «Чому ти не співав разом з усіма? Чому досі не вступив до комсомолу? Чому не носиш піонерського галстука?» – «Комсомол – це така поважна організація... А я хочу мультики дивитись і морозивом ласувати. Мені ще зарано туди вступати». – «Ну, то дивися, щоб не було запізно», – погрозово прорікає привид комунізму.

Але ти вже не боїшся привидів і їхніх погроз. Привид комунізму й тоталітаризму не знає, що кілька місяців тому ти таємно приступив до хрещення й миропомазання. Щоб поставити миром знаки хреста на твоїх ногах, старенькому священникові, у хаті якого вершилося таїнство, довелося стати на коліна – він уже не подужав низько нахилитися. Ти пам'ятаєш свій імпульсивний рух, тобі хотілося підхопити священника, допомогти йому підвестися; перед тобою ще ніхто в житті не ставав навколішки, це теж було як складова таїни. Цей священник став перед тобою на коліна, щоб на коліна ніколи не став ти, перед жодною земною владою. А потім ти йшов містом і ховав руки в кишенях куртки. Тобі здавалося, а може, і не здавалося, що хрести, які поставив священник, світяться на весь світ і їх бачать перехожі – на чолі, на руках, на грудях... І зараз, дивлячись на перекошений люттям вишкір привида комунізму, ти теж засовуєш стиснуті в кулаки руки глибше до кишень, подумки присягаючись, що зробиш усе, від тебе залежне, аби цієї держави з привидами більше ніколи не було на землі.

Для успішного руйнування здобутків революції насамперед потрібні гітара, друкарська машинка, односторонній нагляд, щоденні погрози та привселюдні кари. Уже через рік ти складаєш і співаєш своїм хлопцям перші контрреволюційні пісні: «Був у мене народ – є порожня земля, що колись Україною звалась і домом... Кожен, хто до смерті вірив у червоний прапор, хай собі зятимить: він мій ворог». І конспектуєш заборонену книжку Івана Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?». Робиш це якраз на уроці алгебри, яку викладає твій класний керівник. Він задоволений, бо вважає, що ти записуєш його лекцію. А в тебе просто обмаль часу: текст дали тільки на два дні, тому не можна гаяти ні хвилини. На батьківській друкарській машинці передруковуєш різноманітний самвидав – від поезій Тараса Мельничука до статей В'ячеслава Липинського. (Між іншим, зараз ця друкарська машинка міститься в колекції, яку зібрав головний редактор видавництва «Дух і літера» Леонід Фінберг. Там вона стоїть разом із машинкою Івана Дзюби, на якій, можливо, і був надрукований оригінал «Інтернаціоналізму чи русифікації?», і в почесному товаристві машинок Григорія Кочура, Валерія Марченка й багатьох інших українських письменників і дисидентів). За вашою літературною студією, керівник якої навчається в Літературному інституті, тож привозить із кожної сесії в Москві свіжий самвидав і відвозить туди тексти, які ви помножили, уважно стежить КДБ, але довідаєшся ти про це значно пізніше. Поки що вони просто не дають тобі вступити на філологічний факультет педагогічного інституту. І доводиться йти до війська, бігати

десятки кілометрів казахстанським степом, випробовувати протигаз у хлорпікріновому наметі, вчитися стріляти з автомата, давати відсіч «дідам», а ще писати неблагонадійні вірші в захальвну книжечку.

**Якщо ти сам не дозволиш їм владарювати в себе в серці,
якщо відмовишся ставати перед ними навколішки і
співати їхніх пісень, уся ця орда нечистих духів та
опанованих ними людей виявиться безсилою й рано чи
пізно щезне, як дим.**

Повернувшись із армії, ти вступаєш на заочне відділення Літературного інституту й уже сам возиш в Україну «самвидав» і «тамвидав». Часто навідуєшся до Львова, де завдяки пісням стаєш широко відомий у вузьких колах інтелігенції, що дихає дисидентським духом. Під час одного з імпровізованих концертів на квартирі в актора Богдана Коха до помешкання заходить невисокий, охайно вбраний чоловік і, напрочуд чемно звертаючись до присутніх, просить підтримати його ініціативу: влаштувати вечір пам'яті Антонича у сквері біля пам'ятника Тудора, бо Спілка письменників дозволу на проведення такого вечора не дала. «Це Ігор Калинець, – пояснює потім Кох, – він шість років був у в'язниці та ще три на засланні, кілька років тому повернувся і знову взявся за своє». У кімнаті западає крижана тиша, щось схоже на доторк магаданського протягу повзе плечима, на мить вас засліплює ясність щодо небезпеки, яка чигає на кожному кроці. Але на день народження Антонича до скверу приходять усі. Адже саме Антонич у «Слові про Альказар» оспівав героїчний опір іспанських католиків червоній заразі. Ви співаєте, актори з Молодіжного театру читають вірші поета, літературознавці в цивільному демонстративно фотографують усіх, хто виступає. Якраз завдяки Калинцю твої релігійні вірші й повість «Куди мені подітися?» з'являться згодом у самвидавному часописі «Катедра». А іншим несподіваним наслідком виступу на вшануванні Антонича стає те, що через рік тебе запрошують до щойно створеного театру-студії «Не журись!». «Досить червоного світла, стану війни, поховайте мерця в домовині і встаньте з колін, пообдирайте на душах заляканих мох і пам'ятайте, що вічно живий тільки Бог!» – співаєш ти перед переповненими залами, бачачи, як вас на очах стає дедалі більше, як тане вічна мерзлота тоталітарного режиму й руйнуються численні комуністичні табу. Разом із театром ти їдеш на перші гастролі до Польщі, де провідуєш і заборонених в СРСР гостинних отців василіян на вулиці Медовій у Варшаві. Саме вони дають тобі пару десятків недавно привезених з друкарні молитовників кишенькового формату. І коли ти роздаровуєш ці книжечки в галицькому селі, де на той час

мешкаєш, усе село починає вітатися з тобою за руку, вважаючи за правдивого місіонера Божого слова. Тут півстоліття не бачили жодного нового греко-католицького молитовника... Це травень 1989 року, а вже у вересні ви йдете вулицями Львова, вимагаючи легалізації Греко-Католицької Церкви – і вас 100 тисяч!

Ще через два роки Україна стає незалежною, скидає ярмо тоталітарного режиму. Відбувається те, що не могло наснитися твоєму класному керівникові в найжахливішому з його комуністичних кошмарів.

Згодом, не знайшовши спочинку, до заметеного та прибраного дому повернувся нечистий дух у супроводі сімох інших, ще гірших за нього; і ввійшли вони, й оселилися, й опановані ними віддалися неситій жадібності, хіті й уседозволеності. Проте в одному з приміщень твоєї колишньої школи відкрилася церква. Тож кожен може прийти до неї, покаятися, перемінити розум і спосіб життя. Навіть твій класний керівник міг би прийти й покаятися за всі свої безбожні гріхи чи принаймні за сльози Валі на весняному вітрі. І паску свою освятити безкарно. Якщо ти сам не дозволиш їм владарювати в себе в серці, якщо відмовишся ставати перед ними навколішки і співати їхніх пісень, уся ця орда нечистих духів та опанованих ними людей виявиться безсилою й рано чи пізно щезне, як дим.